

ΟΙ ΑΓΝΩΣΤΕΣ ΣΤΟ ΕΥΡΥ ΚΟΙΝΟ ΕΓΧΩΡΙΕΣ ΠΟΙΚΙΛΙΕΣ ΚΕΡΑΣΙΑΣ ΤΗΣ Π.Ε. ΠΕΛΛΑΣ

Ιστορικό – Κύρια χαρακτηριστικά – Καλλιεργητική αξία – Εξάπλωση

Στο συγκεκριμένο άρθρο αναφέρεται για πρώτη φορά στην ελληνική βιβλιογραφία η ιστορική αναδρομή κάποιων εγχώριων ποικιλιών κερασιάς της περιοχής Πέλλας, που εντοπίστηκαν και διαδόθηκαν περιορισμένα τον αιώνα που μας πέρασε στη χώρα μας. Όλες άφησαν το στίγμα τους στην κερασσοκαλλιέργεια, σε εποχές που το μωσαϊκό των καλλιεργούμενων ποικιλιών ήταν πολύ περιορισμένο αριθμητικώς. Με την έλευση των εμπορικών ποικιλιών κερασιάς ξένης προέλευσης σήμερα, οι αναφερόμενες ποικιλίες κινδυνεύουν με εξαφάνιση, γι' αυτό γίνονται ενέργειες αναβίωσης αυτών στις συλλογές του Τ.Φ.Ο.Δ.Ν. και παρουσιάζονται οι πληροφορίες ως προς την ιστορική πλευρά τους, καθώς γίνεται προσπάθεια ικνηλάτησης και ταυτοποίησής τους.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΖΑΝΤΖΗΣ

ΕΛ.Γ.Ο. «ΔΗΜΗΤΡΑ»,
Ινστιτούτο Γενετικής Βελτίωσης και
Φυτογενετικών Πόρων,
Τμήμα Φυλλοβόλων Οπωροφόρων
Δένδρων Νάουσας.

Η ιστορία της καλλιέργειας της κερασιάς συνεχίζει να μας εκπλήσσει μιας και έρχονται στην επιφάνεια συνεχώς νέες πληροφορίες, με εντελώς άγνωστες πτυχές για το ευρύ κοινό.

Υπήρξαν εγχώριες ποικιλίες που καλλιεργήθηκαν για κάποιο χρονικό διάστημα, συνήθως για λόγους πρωιμότερης ωρίμανσης από την “Τραγανά Εδέσσης” που μεσουρανούσε τότε, σχεδόν ως μονοκαλλιέργεια στην περιοχή της Πέλλας, οι οποίες σήμερα όμως είναι ελάχιστον σημασίας και τείνουν να εξαφανιστούν. Στο παρόν πόνημα θα γίνει λόγος για τις τοπικές ποικιλίες της Π.Ε. Πέλλας, που αποτελεί και την κυριότερη περιοχή καλλιέργειας κερασιάς στην Ελλάδα, που γνώρισαν καλλιεργητική και εμπορική αποδοχή κάποτε αλλά σήμερα έχουν μικρότερη σημασία και οι παραγόμενες ποσότητές τους συνήθως δηλώνονται στο εμπόριο με την ονομασία κάποιας γνωστής, σύγχρονης εμπορικής ποικιλίας.

Γκιλίον

Η ποικιλία οφείλει το όνομά της στο παρωνύμιο (παρτσούκλι) που είχε από τα σχολικά του χρόνια ο αγρότης από τη Φλαμουριά Πέλλας, κύριος Ιωάννης Κατεβαίνης.

Ιστορικό: Τη δεκαετία του 1970 ο εργατοτεχνίτης Κωνσταντίνος Δελλής έφερε πολλαπλασιαστικό υλικό (καλέμια) από εντυπωσιακή ανώνυμη ποικιλία από το Ροδοχώρι Νάουσας, όπου εργαζόταν σε αγροτικές εργασίες. Από αυτό το πρωταρχικό υλικό ο Ιωάννης Κατεβαίνης (Γκιλίον) εγκατέστησε περίπου ένα στρέμμα οπωρώνα κερασιάς και ο ξάδερφός του Αντώνιος Κατεβαίνης εμβολίασε τρία δέντρα δοκιμαστικά (όλα σε υποκείμενα σπορόφυτα αγριοκερασιάς φυσικά εκείνη την εποχή).

Ικνυλάτωση/χαρακτηρισμός ποικιλίας:

Είναι πολύ πιθανόν να πρόκειται για την ποικιλία “Λεμονίδη” (δες ανάλογο άρθρο, Γεωργία-Κτηνοτροφία τεύχος 3/2023, σελίδες 34-38) που τότε είχε αρχίσει να διαδίδεται στο Ροδοχώρι Νάουσας. Από τις φαινολογικές παρατηρήσεις των καρπών φαίνεται να ισχύει αυτή η υπόθεση, μάλιστα ο έμπειρος γεωπόνος Νικόλαος Κεσίδης θεωρεί ότι πρόκειται για τη “Λεμονίδη” κατά 99%.

Κύρια χαρακτηριστικά: Πρόκειται περί ζωηρής, ημιρθόκλαδης, όψιμης, αυτόστερης, μεγαλόκαρπης ποικιλίας (12,5 g κατά μέσο όρο από αξιολογήσεις του Τ.Φ.Ο.Δ.Ν.). Ο καρπός είναι στρογγυλός, με χρώμα κόκκινο έως καφετί (όχι μαύρο), με κόκκινη και ζουμερή σάρκα. Ο μεγαλύτερος όγκος της παραγωγής είναι πολύ μεγάλου μεγέθους. Η γείση του είναι γλυκόξινη (16,8 σάκχαρα και οξύτητα 10,3 από αξιολογήσεις του Τ.Φ.Ο.Δ.Ν.). Ο καρπός απολάμβανε πολύ καλές τιμές στο εμπόριο λόγω μεγέθους.

Καλλιεργητική αξία/Εξάπλωση: Η ποικιλία δεν εξαπλώθηκε πέραν της Φλαμουριάς Πέλλας για διάφορους καλλιεργητικούς και εμπορικούς λόγους. Το δέντρο έχει πολύ καλή ανάπτυξη αλλά χρειάζεται να καλλιεργηθεί σε υψόμετρο, όπου και καρπίζει πολύ καλά. Σε ημιορεινές περιοχές απέδιδε πολύ λιγότερο και σε πεδινές, σχεδόν καθόλου. Επίσης την ίδια περίπου περίοδο κατέφθασαν στην Ελλάδα και διαδόθηκαν ξένες εμπορικές ποικιλίες όπως η “B. Burlat”, που έχει πολύ ποιοτικό καρπό σε πολύ πρωιμότερη περίοδο. Αυτή τη στιγμή υπάρχει μόνο ένας αγρός με αυτούσια “Γκιλίον” και διάσπαρτα δέντρα σε διάφορους κερασεώνες και κήπους της Φλαμουριάς Πέλλας.

Ανθισμένο δέντρο και καρποί “Γκιλίον” και ο Ιωάννης Κατεβαίνης (1943-2017).

Ανθισμένο δέντρο και καρποί “Κοέν” και ο Κωνσταντίνος Κίτσος (1914-2006).

Κοέν

Η ποικιλία οφείλει το όνομά της στο παρωνύμιο (παρτσούκλι) που είχε ο αγρότης από τη Φλαμουριά Πέλλας, κύριος Κωνσταντίνος Κίτσος. Η ονομασία προέρχεται από το όνομα του Έλληνα εβραϊκής καταγωγής εμπόρου της αγοράς Μοδιάνο Θεσσαλονίκης Αλμπέρτο Κοέν, που εμπορεύονταν σχεδόν το σύνολο της παραγωγής της ποικιλίας.

Ιστορικό: Τη δεκαετία του 1960, ο αγρότης Κωνσταντίνος Κίτσος προμηθεύτηκε από το όρος Βέρμιο αγριοκέρασα με σκοπό να τα φυτέψει σε ιδιόκτητο αγρό του και να τα εμβολιάσει κάποια εμπορική ποικιλία (κατά πάσα πιθανότητα “Τραγανά Εδέσσης”). Ένα εκ των σποροφύτων αμέλησε να το εμβολιάσει και το κράτησε για παρατήρηση επειδή δημιουργούσε άνθος μεγαλύτερο του συνηθισμένου από την αγριοκερασιά. Όταν ενλικιώθηκε το δέντρο παρατήρησε ότι παρήγαγε μεγάλους και εμπορεύσιμους καρπούς. Η επόμενη κίνησή του ήταν να το εμβολιάσει σε άλλα υποκείμενα σπορόφυτα αγριοκερασιάς σε ιδιόκτητο αγρό του έκτασης δύο στρεμμάτων, μαζί με άλλα δέντρα ποικιλίας “Τραγανά Εδέσσης” (τότε οι χρησιμοποιούμενες αποστάσεις φύτευσης ήταν μεγάλες και υπήρχε πυκνότητα φύτευσης 15 δένδρα/στρέμμα). Τους παραγόμενους καρπούς τους πωλούσε στον έμπορο Αλμπέρτο Κοέν όπως προαναφέρθηκε (είχε μακρά συνεργασία από παιδική ηλικία μαζί με τους εμπόρους αδελφούς Κοέν για άλλα αγροτικά προϊόντα, όπως κοκκάρι) και από εκεί βγήκε το παρωνύμιο και για τον κ. Κίτσο και συνεπαγωγικά για την ποικιλία.

Ικνυλάτωση/χαρακτηρισμός ποικιλίας: Είναι τυχαίο σπορόφυτο προερχόμενο

από αγριοκερασιά του όρους Βέρμιο, που διαμόρφωσε χαρακτηριστικά ποικιλίας.

Συνώνυμες ονομασίες: Πριν ονομαστεί “Κοέν”, ονομάζονταν από το τουρκοσλαβικής προέλευσης τοπωνύμιο της αγροτικής περιοχής όπου πρωτοεγκαταστάθηκε, “Σιρκέβα Κουλίμπα” (Ζαχαρένια Καλύβα).

Κύρια χαρακτηριστικά: Πρόκειται περί ζωηρής, ημιρθόκλαδης, όψιμης, παραγωγικής, ευμεγέθους ποικιλίας (7,6 g κατά μέσο όρο από αξιολογήσεις του Τ.Φ.Ο.Δ.Ν.). Ο καρπός είναι στρογγυλός, λίγο μεγαλύτερος από αυτόν της “Τραγανά Εδέσσης”, με μακρύ ποδίσκο, εύκολα συγκομιζόμενος. Η επιδερμίδα του είναι σκούρη κόκκινη, με σκούρη κόκκινη σάρκα και γλυκιά γείση (15,7 σάκχαρα και οξύτητα 9,6 από αξιολογήσεις του Τ.Φ.Ο.Δ.Ν.). Χρειάζεται συγκομιδή σε δύο χέρια, με προσοχή μην αφεθεί παραπάνω γιατί μαλακώνει, πιο ευαίσθητος στο σκίσιμο από τα “Τραγανά Εδέσσης” και εμφανίζει ευαισθησία στην περίπτωση ανέμων γιατί ο καρπός μαυρίζει επί του δέντρου.

Καλλιεργητική αξία/Εξάπλωση: Η ποικιλία εξαπλώθηκε αρκετά στην περιοχή της Φλαμουριάς Πέλλας και τα διπλανά χωριά τις δεκαετίες του 1980 και 1990. Σταμάτησε να έχει δυναμική φυτεύσεων και άρχισε να μην ακούγεται το όνομα τόσο πολύ κατά τα έτη 2000-2005, λόγω του ότι εμφανίστηκαν άλλες αξιολογότερες ποικιλίες, καθώς επίσης του ότι τα μεγάλης ηλικίας δέντρα της ποικιλίας εμφάνιζαν πολλά προβλήματα μαλακώματος της σάρκας του καρπού και εμφάνισης δίδυμων. Σήμερα υπάρχουν διάσπαρτα δέντρα κυρίως σε κερασεώνες της Φλαμουριάς και Μεσομερίου Πέλλας.

Ανθισμένο δέντρο και καρποί “Λούση” και ο Λάζαρος Λούσης (1937-2022).

Λούση

Η ποικιλία οφείλει το όνομά της στον αγρότη από το Μεσημέρι Πέλλας κύριο Λάζαρο Λούση, ο οποίος την επισήμανε τυχαία σε ιδιόκτητο αγρό του.

Ιστορικό: Το χρονικό διάστημα 1975-1980, ο αγρότης Λάζαρος Λούσης σε ιδιόκτητο αγρό του στο Μεσημέρι Έδεσσας, παρατήρησε την αυτοφυή ανάπτυξη ενός άγριου σπορόφυτου κερασιάς (πιθανόν εκβλάστηση από περιπτώματα πτηνών). Ο κος Λούσης κράτησε αυτό το δώρο της φύσης με σκοπό να το εμβολιάσει αργότερα μια εμπορική ποικιλία αλλά παρατήρησε ότι το δενδρύλλιο είχε τάσεις παραγωγής ποιοτικών καρπών. Έτσι το άφησε να αναπτυχθεί ως αυτόρριζο και αργότερα παρήγαγε και άλλα δέντρα του συγκεκριμένου γονότυπου με σκοπό την καλλιεργητική και εμπορική εκμετάλλευση.

Ικνυλάτωση/χαρακτηρισμός ποικιλίας: Είναι τυχαίο σπορόφυτο προερχόμενο από αγριοκερασιά, που διαμόρφωσε χαρακτηριστικά ποικιλίας.

Συνώνυμες ονομασίες: “Λουσεϊκα”, “Λου -σέικο”.

Κύρια χαρακτηριστικά: Πρόκειται περί ζωηρής, παραγωγικής, τραγανής, μεγαλόκαρπης ποικιλίας (8,8 g κατά μέσο όρο από αξιολογήσεις του Τ.Φ.Ο.Δ.Ν.), που ευδοκίμει το ίδιο σε όλα τα υψόμετρα. Ωριμάζει μεσοόψιμα, λίγες μέρες πριν από την “Τραγανά Εδέσσης”, γεγονός που εκείνη την εποχή κάλυπτε ένα εμπορικό κενό στη διακίνηση κερασιών των όψιμων ορεινών περιοχών. Ο καρπός είναι στρογγυλός, με κοντό ποδίσκο, ανθεκτικός στο σχίσσιμο και τις μεταφορές, λίγο ευαίσθητος στη μονιλία, με σκούρο κόκκινο χρώμα επιδερμίδας και σάρκας και πολύ γλυκός (14,8 σάκχαρα και οξύτητα 6,9 από αξιολογήσεις του Τ.Φ.Ο.Δ.Ν.).

Καλλιεργητική αξία/Εξάπλωση: Η ποικιλία εξαπλώθηκε αρκετά τις δεκαετίες του 1980 και 1990, ειδικά στην περιοχή Μεσημερίου Πέλλας αρχικά και αργότερα και στις περιοχές Εκκλησοχώρι, Καρυδιά, Νησί, Κερασιά, Έδεσσα, κ.α. Μετά το 2010 ατόνησε η καλλιεργητική της δυναμική καθώς κατέφθασαν νέες αξιόλογες, εμπορικές ποικιλίες και δόθηκε βάρος στην καλλιέργεια αυτών. Τελευταία άρχισε να παρουσιάζει προβλήματα καρπόδεσης και εμφάνισης μεγάλου ποσοστού δίδυμων καρπών. Σήμερα υπάρχουν πολύ λίγοι αγροί στην περιοχή Μεσημερίου και διάσπαρτα δέντρα στην ευρύτερη περιοχή.

Μητσανέικα

Η ποικιλία οφείλει το όνομά της στους αδελφούς αγρότες από τη Μαργαρίτα Πέλλας κυρίους Ευάγγελο και Χρήστο Μητσάνη, οι οποίοι την εμβολίασαν πρώτοι σε ιδιόκτητους αγρούς τους.

Ιστορικό: Στα τέλη της δεκαετίας του 1980, ίσως και στις αρχές της δεκαετίας του 1990, οι αγρότες αδελφοί Ευάγγελος και Χρήστος Μητσάνη, προμηθεύτηκαν πολλαπλασιαστικό υλικό (καλέμια ή κεντράδια) από άγνωστης ονομασίας ποικιλία κερασιάς από την περιοχή του Ριζαρίου Πέλλας όπου καλλιεργούνταν, για να την εμβολιάσουν στους ιδιόκτητους αγρούς τους στη Μαργαρίτα Πέλλας. Το κύριο σκεπτικό της επιλογής πολλαπλασιασμού της εν λόγω ποικιλίας (εκτός από την ελκυστική εμφάνιση του καρπού) ήταν ότι τη θεώρησαν πρώιμης ωρίμανσης, μιας και ήταν πρωιμανθής (ανθίζει μαζί με την “Early Lory” και την “B. Burlat”), αν και αργότερα αποδείχτηκε ότι είναι μέσης εποχής ωρίμανσης. Η ποικιλία τότε κρίθηκε επιτυχημένη και βρήκε αποδοχή από τους εμπόρους μιας και εμφάνιζε μεγάλου μεγέθους, ποιοτικό καρπό, σε περίοδο αρκετά νωρίτερα από αυτή της “Τραγανά Εδέσσης”.

Ικνυλάτωση/χαρακτηρισμός ποικιλίας: Η ποικιλία εντοπίστηκε από τους αδελφούς Μητσάνη στο Ριζάρι Πέλλας, όπου

καλλιεργούνταν σε αγρό. Σίγουρα πρόκειται για κάποια εμπορική ποικιλία της εποχής, προέλευσης εξωτερικού, άγνωστης όμως ταυτότητας. Εικασίες για το ποια εμπορική ποικιλία μπορεί να είναι υπάρχουν πολλές αλλά όλες σκοντάφτουν σε συγκριτικές διαφορές σε λεπτομέρειες της φυσιολογίας των “Μητσανέικων”.

Κύρια χαρακτηριστικά: Πρόκειται για πολύ ζωηρή, ορθόκλαδη, παραγωγική, τραγανή, μεγαλόκαρπη ποικιλία (8,4 g κατά μέσο όρο από αξιολογήσεις του Τ.Φ.Ο.Δ.Ν.), που καρπίζει σε ομάδες φρούτων (σαν τσαμπιά). Από καλλιεργητικές παρατηρήσεις, το ενδεχόμενο να είναι αυτογόνιμη είναι υπαρκτό. Ο καρπός μπορεί να συγκομιστεί και χωρίς ποδίσκο μιας και δημιουργεί γρήγορα αφοριστικό ιστό και δεν εκρέει χυμός, γεγονός που υποστηρίζει και τη δυνατότητα μηχανικής συγκομιδής (αν μας απασχολήσει ποτέ στο μέλλον). Σαν καλλιεργητική ιδιαιτερότητα μπορούμε να πούμε ότι χρειάζεται πολύ αυστηρά κλαδέματα για να μην υπερφορτώνεται και να εμφανίζει μεγάλο μέγεθος καρπού (σε ποσοστό >80% του φορτίου μαζί με τις ανάλογες λιπάνσεις). Είναι μέσης εποχής ωρίμανσης (λίγο πριν από τη “Larins”), γεγονός που εκείνη την εποχή κάλυπτε ένα εμπορικό κενό στη διακίνηση κερασιών καθώς καλλιεργούνταν στην περιοχή μόνο οι ποικιλίες “B. Burlat”, “Τραγανά Εδέσσης” και “Μπακιρτζέικα”. Ο καρπός είναι μπλοειδής, πολύ ανθεκτικός στο σχίσσιμο, με σκούρο κόκκινο χρώμα επιδερμίδας και σάρκας και πολύ γλυκός (16,8 σάκχαρα και οξύτητα 6,9 από αξιολογήσεις του Τ.Φ.Ο.Δ.Ν.). Ο καρπός μπορεί να παραμείνει αναρτημένος στο δέντρο αρκετά ασυγκόμιστος χωρίς να ζημιωθεί και όσο ωριμάζει τείνει να αποκτήσει μελιτζανί χρωματισμό.

Καλλιεργητική αξία/Εξάπλωση: Η ποικιλία επεκτάθηκε στην αρχή αρκετά, ιδίως στην περιοχή της Μαργαρίτας Πέλλας αλλά με τα χρόνια ατόνησε η δυναμική φυτευσέων της λόγω των προβληματισμών που δημιουργούνταν στους παραγωγούς εξαιτίας της απαίτησής της σε πολύ αυστηρά κλαδέματα. Αυτή τη στιγμή

μή καλλιεργείται σε ένα μέγεθος αγρών της τάξης περίπου 140 στρεμμάτων, όλα στην περιοχή της Μαργαρίτας Πέλλας και όλα ιδιοκτησίας του στενού συγγενικού περιγύρου Μητσάνη. Καταλαμβάνει τις μεγαλύτερες καλλιεργούμενες εκτάσεις από όλες τις παρουσιαζόμενες σε αυτό το πόνημα.

Ευχαριστίες/Συντελεστές διεκπεραίωσης του πονήματος.

Για τη συλλογή όλων αυτών των στοιχείων (φωτογραφιών και πληροφοριών) συνεργάστηκε πλήθος ανθρώπων, με την ανεκτίμητη συμβολή τους κατά περίπτωση.

Έτσι, θα πρέπει να ευχαριστήσουμε για την δια ζώσης παροχή σημαντικών πληροφοριών, πρώτα απ’ όλα τα συγγενικά πρόσωπα των ανθρώπων που έφεραν στο προσκήνιο αυτές τις ποικιλίες όπως τον Αντώνιο Κατεβαίνη για τη “Γκιλίον” (πρώτο ξάδερφο του Ιωάννη Κατεβαίνη και κάτοχο αγρού με ποικιλία “Γκιλίον”), τον Ιωάννη Κίτσιο για την “Κοέν” (εγγονό του Κωνσταντίνου Κίτσιου), τον Σωτήριο Λούση για τη “Λούση” (υιό του Λάζαρου Λούση) και τον Δημήτριο Μητσάνη για τα “Μητσανέικα” (ανιψιό των αδελφών Ευάγγελου και Χρήστου Μητσάνη και κάτοχο αγρών με ποικιλία “Μητσανέικα”).

Ανεκτίμητη ήταν η βοήθεια του Νικόλαου Γιόντη (ο οποίος διατηρεί σε ιδιόκτητο αγρό του τις ποικιλίες “Λούση” και “Κοέν”), όπως και των γεωργοτεχνιτών Δημήτριου Τσίτση, Ιωάννη Γκάτσου και Ιωάννη Σίγκα.

Για τη συλλογή πληροφοριών και τη βοήθεια στην ιστορική έρευνα θα πρέπει να αναφερθούν οι Γεωτεχνικοί: Νικόλαος Κεσιδής, Συμεών Μαρνασίδης, Σπυρίδων Γαβριηλίδης και Χρήστος Τσάπας. ■

Ανθισμένο δέντρο και καρποί “Μητσανέικα” και οι αδερφοί Μητσάνης Ευάγγελος (1934-2014) και Μητσάνης Χρήστος (γεν. 1941).